YASHIL

IQTISODIYOT&TARAQQIYOT

Ijtimoiy, iqtisodiy, texnologik, ilmiy, ommabop jurnal

2026-YIL / IYUN/6-SON, VI-QISM

ISSN: 2992-8982

https://yashil-iqtisodiyot-taraqqiyot.uz/

YASHIL
IQTISODIYOT&TARAQQIYOT
Ijtimoiy, iqtisodiy, texnologik, ilmiy, ommabop jurnal

Elektron nashr. 2026-yil, iyun.
VI-qism

Bosh muharrir:
Sharipov Kongiratbay Avezimbetovich

Bosh muharrir oʻrinbosari:
Karimov Norboy Gʻaniyevich

Muharrir:
Qurbonov Sherzod Ismatillayevich

Tahrir hay'ati:
Salimov Oqil Umrzoqovich, Oʻzbekiston Fanlar akademiyasi akademigi
Abduraxmanov Kalandar Xodjayevich, Oʻzbekiston Fanlar akademiyasi akademigi
Sharipov Kongiratbay Avezimbetovich, texnika fanlari doktori (DSc), professor
Rae Kvon Chung, Janubiy Koreya, TDIU faxriy professori, "Nobel" mukofoti laureati
Osman Mesten, Turkiya parlamenti a'zosi, Turkiya – Oʻzbekiston doʻstlik jamiyati rahbari
Axmedov Durbek Kudratillayevich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Axmedov Sayfullo Normatovich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Abduraxmanova Gulnora Kalandarovna, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Kalonov Muxiddin Baxritdinovich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Siddiqova Sadoqat Gʻafforovna, pedagogika fanlari boʻyicha falsafa doktori (PhD)
Xudoyqulov Sadirdin Karimovich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Maxmudov Nosir, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Yuldashev Mutallib Ibragimovich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Samadov Asqarjon Nishonovich, iqtisodiyot fanlari nomzodi, professor
Slizovskiy Dimitriy Yegorovich, texnika fanlari doktori (DSc), professor
Mustafakulov Sherzod Igamberdiyevich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Axmedov Ikrom Akramovich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Eshtayev Alisher Abdugʻaniyevich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Xajiyev Baxtiyor Dushaboyevich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Hakimov Nazar Hakimovich, falsafa fanlari doktori (DSc), professor
Musayeva Shoira Azimovna, iqtisodiyot fanlari boʻyicha falsafa doktori (PhD), professor
Ali Konak (Ali Koʻnak), iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor (Turkiya)
Cham Tat Huei, falsafa fanlari doktori (PhD), professor (Malayziya)
Foziljonov Ibrohimjon Sotvoldixoʻja oʻgʻli, iqtisodiyot fanlari boʻyicha falsafa doktori (PhD), dots.
Faxridinov Zafarjon Faxridin oʻgʻli, Oʻzb. Res. Bosh prokuraturasi HIJQKD boshqarma boshligʻi
Utayev Uktam Choriyevich, Anijon viloyati prokurorining oʻrinbosari
Ochilov Farkhod, Oʻzb. Res. Bosh prokuraturasi IJQK Departamentining Namangan viloyati boshqarmasi boshligʻi
Buzrukxonov Sarvarxon Munavvarxonovich, iqtisodiyot fanlari nomzodi, dotsent
Axmedov Javohir Jamolovich, iqtisodiyot fanlari boʻyicha falsafa doktori (PhD)
Toxirov Jaloliddin Ochil oʻgʻli, texnika fanlari boʻyicha falsafa doktori (PhD), katta oʻqituvchi
Bobobekov Ergash Abdumalikovich, iqtisodiyot fanlari boʻyicha falsafa doktori (PhD), v.b. dots.
Djudi Smetana, pedagogika fanlari nomzodi, dotsent (AQSH)
Krissi Lyuis, pedagogika fanlari nomzodi, dotsent (AQSH)
Glazova Marina Viktorovna, Iqtisodiyot fanlari doktori (Moskva)
Nosirova Nargiza Jamoliddin qizi, iqtisodiyot fanlari boʻyicha falsafa doktori (PhD), dotsent
Sevil Piriyeva Karaman, falsafa fanlari doktori (PhD) (Turkiya)
Mirzaliyev Sanjar Makhamatjon oʻgʻli, TDIU ITI departamenti rahbari
Ochilov Bobur Baxtiyor oʻgʻli, TDIU katta oʻqituvchisi
Golisheva Yelena Vyacheslavovna, Iqtisodiyot fanlari nomzodi, dotsent.
Abdukarimova Dinara Rustamxanovna, bank-moliya akademiyasi professori, DSc., professor.
Ikramov Murod Akramovich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Nazarova Ra'no Rustamovna, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor

YASHIL
IQTISODIYOT&TARAQQIYOT
Ijtimoiy, iqtisodiy, texnologik, ilmiy, ommabop jurnal

Editorial board:
Salimov Okil Umrzokovich, Academician of the Academy of Sciences of Uzbekistan
Abdurakhmanov Kalandar Khodjayevich, Academician of the Academy of Sciences of Uzbekistan
Sharipov Kongiratbay Avezimbetovich, Doctor of Technical Sciences (DSc), Professor
Rae Kwon Chung, South Korea, Honorary Professor at TSUE, Nobel Prize Laureate
Osman Mesten, Member of the Turkish Parliament, Head of the Turkey–Uzbekistan Friendship Society
Akhmedov Durbek Kudratillayevich, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Akhmedov Sayfullo Normatovich, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Abdurakhmanova Gulnora Kalandarovna, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Kalonov Mukhiddin Bakhriddinovich, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Siddikova Sadokat Gafforovna, Doctor of Philosophy (PhD) in Pedagogical Sciences
Khudoykulov Sadirdin Karimovich, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Makhmudov Nosir, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Yuldashev Mutallib Ibragimovich, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Samadov Askarjon Nishonovich, Candidate of Economic Sciences, Professor
Slizovskiy Dmitriy Yegorovich, Doctor of Technical Sciences (DSc), Professor
Mustafakulov Sherzod Igamberdiyevich, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Akhmedov Ikrom Akramovich, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Eshtayev Alisher Abduganiyevich, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Khajiyev Bakhtiyor Dushaboyevich, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Khakimov Nazar Khakimovich, Doctor of Philosophy (DSc), Professor
Musayeva Shoira Azimovna, Doctor of Philosophy (PhD) in Economic Sciences, Professor
Ali Konak, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor (Turkey)
Cham Tat Huei, Doctor of Philosophy (PhD), Professor (Malaysia)
Foziljonov Ibrokhimjon Sotvoldikhoja ugli, Doctor of Philosophy (PhD) in Economic Sciences, Associate Professor
Fakhridinov Zafarjon Fakhridin ogli, Head of the DCEC under the Prosecutor Genera's Office of the Rep. of Uzb.
Utayev Uktam Choriyevich, Deputy Prosecutor of Anijan Region
Ochilov Farkhod, Head of the Namangan Regional Department of the Department of Internal Affairs of Rep. of Uzb.
Buzrukkhonov Sarvarkhon Munavvarkhonovich, Candidate of Economic Sciences, Associate Professor
Akhmedov Javokhir Jamolovich, Doctor of Philosophy (PhD) in Economic Sciences
Tokhirov Jaloliddin Ochil ugli, Doctor of Philosophy (PhD) in Technical Sciences, Senior Lecturer
Bobobekov Ergash Abdumalikovich, Doctor of Philosophy (PhD) in Economic Sciences, Acting Associate Professor
Judi Smetana, Candidate of Pedagogical Sciences, Associate Professor (USA)
Chrissy Lewis, Candidate of Pedagogical Sciences, Associate Professor (USA)
Glazova Marina Victorovna, Doctor of Sciences in Economics (Moscow))
Nosirova Nargiza Jamoliddin kizi, Doctor of Philosophy (PhD) in Economic Sciences, Associate Professor
Sevil Piriyeva Karaman, Doctor of Philosophy (PhD) (Turkey)
Mirzaliyev Sanjar Makhamatjon ugli, Head of the Department of Scientific Research and Innovations, TSUE
Ochilov Bobur Bakhtiyor ugli, Senior lecturer at TSUI
Golisheva Yelena Vyacheslavovna, Candidate of Economic Sciences, Associate Professor.
Abdukarimova Dinara Rustamkhanovna, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Ikramov Murod Akramovich, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Nazarova Ra'no Rustamovna, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor

Ekspertlar kengashi:
Berkinov Bazarbay, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Po'latov Baxtiyor Alimovich, texnika fanlari doktori (DSc), professor
Aliyev Bekdavlat Aliyevich, falsafa fanlari doktori (DSc), professor
Isakov Janabay Yakubbayevich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Xalikov Suyun Ravshanovich, iqtisodiyot fanlari nomzodi, dotsent
Rustamov Ilhomiddin, iqtisodiyot fanlari nomzodi, dotsent
Hakimov Ziyodulla Ahmadovich, iqtisodiyot fanlari doktori, dotsent
Kamilova Iroda Xusniddinovna, iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD)
G'afurov Doniyor Orifovich, pedagogika fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD)
Fayziyev Oybek Raximovich, iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), dotsent
Tuxtabayev Jamshid Sharafetdinovich, iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), dotsent
Xamidova Faridaxon Abdulkarim qizi, iqtisodiyot fanlari doktori, dotsent
Yaxshiboyeva Laylo Abdisattorovna, katta o'qituvchi
Babayeva Zuhra Yuldashevna, mustaqil tadqiqotchi
Komilova Nilufar Karshiboyevna, Geografiya fanlari doktori, professori
Umirzoqov Ja'sur Artiqboy o'g'li, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), dotsent
Zebo Kuldasheva, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), dotsent

Board of Experts:
Berkinov Bazarbay, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Pulatov Bakhtiyor Alimovich, Doctor of Technical Sciences (DSc), Professor
Aliyev Bekdavlat Aliyevich, Doctor of Philosophy (DSc), Professor
Isakov Janabay Yakubbayevich, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Khalikov Suyun Ravshanovich, Candidate of Economic Sciences, Associate Professor
Rustamov Ilkhomiddin, Candidate of Economic Sciences, Associate Professor
Khakimov Ziyodulla Akhmadovich, Doctor of Economic Sciences, Associate Professor
Kamilova Iroda Khusniddinovna, Doctor of Philosophy (PhD) in Economics
Gafurov Doniyor Orifovich, Doctor of Philosophy (PhD) in Pedagogy
Fayziyev Oybek Rakhimovich, Doctor of Philosophy (PhD) in Economics, Associate Professor
Tukhtabayev Jamshid Sharafetdinovich, Doctor of Philosophy (PhD) in Economics, Associate Professor
Khamidova Faridakhon Abdulkarimovna, Doctor of Economic Sciences, Associate Professor
Yakhshiboyeva Laylo Abdisattorovna, Senior Lecturer
Babayeva Zuhra Yuldashevna, Independent Researcher
Komilova Nilufar Karshiboyevna, Doctor of Geographical Sciences, Professor
Umirzokov Jasur Artiqboy ugli, Doctor of Economic Sciences (DSc), Associate Professor
Zebo Kuldasheva, Doctor of Economic Sciences (DSc), Associate Professor

08.00.01 Iqtisodiyot nazariyasi
08.00.02 Makroiqtisodiyot
08.00.03 Sanoat iqtisodiyoti
08.00.04 Qishloq xo'jaligi iqtisodiyoti
08.00.05 Xizmat ko'rsatish tarmoqlari iqtisodiyoti
08.00.06 Ekonometrika va statistika
08.00.07 Moliya, pul muomalasi va kredit
08.00.08 Buxgalteriya hisobi, iqtisodiy tahlil va audit
08.00.09 Jahon iqtisodiyoti
08.00.10 Demografiya. Mehnat iqtisodiyoti
08.00.11 Marketing
08.00.12 Mintaqaviy iqtisodiyot
08.00.13 Menejment
08.00.14 Iqtisodiyotda axborot tizimlari va texnologiyalari
08.00.15 Tadbirkorlik va kichik biznes iqtisodiyoti
08.00.16 Raqamli iqtisodiyot va xalqaro raqamli integratsiya
08.00.17 Turizm va mehmonxona faoliyati

Muassis: "Ma'rifat-print-media" MChJ
Hamkorlarimiz: Toshkent davlat iqtisodiyot universiteti, O'zbekiston Respublikasi Bosh prokuraturasi huzuridagi Iqtisodiy jinoyatlarga qarshi kurashish departamenti

Jurnalning ilmiyligi:
""Yashil" iqtisodiyot va taraqqiyot" jurnali
O'zbekiston Respublikasi Oliy ta'lim, fan va innovatsiyalar vazirligi huzuridagi Oliy attestatsiya komissiyasi rayosatining 2023-yil 1-apreldagi 336/3-sonli qarori bilan ro'yxatdan o'tkazilgan.

MUNDARIJA

ISLOMIY BANK FAOLIYATI TO'G'RISIDAGI QONUNNI AMALIYOTGA TATBIQ ETISH: O'ZBEKISTONDA MOLIYAVIY INKLYUZIVLIKNING KONTSEPTUAL, METODOLOGIK VA INSTITUTSIONAL ASOSLARI 12
Abdullayev Azamat Akbar o'g'li
СОВЕРШЕНСТВОВАНИЕ СТРАТЕГИЧЕСКОГО УПРАВЛЕНЧЕСКОГО УЧЁТА В ОРГАНИЗАЦИЯХ РОЗНИЧНОЙ ТОРГОВЛИ НА ОСНОВЕ ОЦЕНКИ ОПЕРАТИВНОСТИ УПРАВЛЕНЧЕСКОГО ЦИКЛА 17
Джуманиязова Сабина Михайловна
PAXTA TOZALASH USKUNALARI DETALLARINING XIZMAT MUDDATINI OSHIRISH UCHUN GETEROKOMPOZIT POLIMER MATERIALLAR TARKIBINI ISHLAB CHIQISH 22
Bakirov Lutfillo Yuldoshaliyevich
O'ZBEKISTONDA ERKIN IQTISODIY ZONALAR FAOLIYATI: TAHLIL VA NATIJALAR 29
Ubaydullayev Muxammadjon Abdusamad o'g'li
Akbarov Diyorbek Ashirali o'g'li
TRANSFORMING CORPORATE GOVERNANCE TO MEET THE CHALLENGES OF MODERN BUSINESS MODELS 32
F. Djalilov
O'ZBEKISTONDA QURILISH SOHASIDAGI TADBIRKORLIK SUBYEKTLARI RIVOJLANISH TENDENSIYALARI VA ULARNI BAHOLASH 41
Abdullayev Axror Jaxbarovich
ЭКОНОМИКА ГОРОДСКОЙ МОБИЛЬНОСТИ: ПОТЕНЦИАЛ ЭЛЕКТРИФИКАЦИИ ОБЩЕСТВЕННОГО ТРАНСПОРТА В РЕСПУБЛИКЕ УЗБЕКИСТАН 47
Махкамова Надира Саидмуратовна
MINTAQA TUMANLARI O'RTASIDAGI INVESTITSIYA VA BANDLIK NOMUTANOSIBLIKLARI HAMDA ULARNI KAMAYTIRISH MEXANIZMLARI (BUXORO VILOYATI MISOLIDA) 55
Ergashev Sherali Erali o'g'li
BUXORO VILOYATI IQTISODIYOTINING STRUKTURAVIY TRANSFORMATSIYASI: AGRAR MODELDAN DIVERSIFIKATSIYALASHGAN TUZILMAGA O'TISH TENDENSIYALARI (2020–2024-YILLAR) 60
Ergashev Sherali Erali o'g'li
IQTISODIYOTNI ERKINLASHTIRISHNING HOZIRGI BOSQICHIDA BANK TIZIMINI RIVOJLANTIRISH VA UNDA BOSHQARUVNING ZAMONAVIY PRINSIPLARINI JORIY ETISH 65
Tashmatov Shuhrat Hamrayevich
MAMLAKAT IQTISODIYOTIDA XIZMATLAR KO'RSATISH IMKONIYATI VA UNI RIVOJLANTIRISH YO'LLARI 71
Xalimov Shaxboz Xalimovich
O'ZBEKISTONDA AVLODLARARO TRANSFERTLARNING NAZARIY ASOSLARI VA IQTISODIY MAZMUNI 77
Mamadaliyeva Xafiza Xoldarovna
To'rayev Mirzohid Hoshim o'g'li
SUN'IY INTELLEKTNING O'ZBEKISTON SOLIQ TIZIMI SAMARADORLIGINI OSHIRISHDAGI AHAMIYATI 83
Hamidova Shahzoda Odiljanovna

MUNDARIJA СОДЕРЖАНИЕ CONTENTS

MUNDARIJA СОДЕРЖАНИЕ CONTENTS

IQTISODIYOTDA SHAFFOFLIK, ISHONCH VA SAMARADORLIKNI TA'MINLASHDA AUDITORLIK FAOLIYATINI TAKOMILLASHTIRISHNING AHAMIYATI VA ZARURLIGI 88
Sabirova Nodira Komil qizi
RAQAMLI VALYUTALARNING IQTISODIYOTDAGI O'RNI VA MOLIYAVIY BARQARORLIKKA TA'SIRI 95
Nabiyeva Zilola Saydulla qizi
XORAZM VILOYATIDA HUDUDIY IQTISODIY BARQARORLIKNI TA'MINLASH YO'LLARI 101
Avazbek Xalbekov
IMPLEMENTATION OF PARETO ANALYSIS, SENSITIVITY ANALYSIS AND CVP MODELING TOOLS AT SATURN METAL LLC 108
Musaeva Shoira Azimovna
YOG'-MOY KORXONALARINING TA'MINOT ZANJIRINI TAKOMILLASHTIRISHDA SCOR (SUPPLY CHAIN OPERATIONS REFERENCE) MODELIDAN FOYDALANISHNING AFZALLIKLARI 116
Yuldashev Abduxakim Abdukarimovich
ИНСТИТУЦИОНАЛЬНО-ПРАВОВЫЕ МЕХАНИЗМЫ ПРИЗНАНИЯ РЕЗУЛЬТАТОВ НЕФОРМАЛЬНОГО И ИНФОРМАЛЬНОГО ОБУЧЕНИЯ В УЗБЕКИСТАНЕ 122
Анвар Аллабергенов
RAQAMLI MOLIYAVIY XIZMATLARNING YASHIL INNOVATSIYALARNI RIVOJLANTIRISHDAGI ROLI 128
Allanazarova B.K.
BIOIQTISODIYOT-BARQAROR RIVOJLANISHNING STRATEGIK YO'NALISHLARIDAN BIRI 135
Azimova Muxlisa Alisherbekovna
KICHIK BIZNES TIZIMINING SINERGETIKEKONOMETRIK MODELINI ISHLAB CHIQISH VA UNING PARAMETRLARINI BAHOLASH 139
Atamuratova Gulrux Muzafarovna
RAQAMLI IQTISODIYOT SHAROITIDA SUG'URTA BOZORINING O'ZIGA XOS XUSUSIYATLARI 145
Xoltoyev Mirusmon Mirxamit o'g'li
KIMYO SANOATI KORXONALARINING DIVERSIFIKATSIYALASHUV DARAJASINI NORMALLASHTIRILGAN ENTROPIYA INDEKSI ASOSIDA BAHOLASH 149
Razikov Otabek Rustamovich
O'ZBEKISTONDA TURIZM INFRATUZILMASINI RIVOJLANTIRISH IMKONIYATLARI VA YO'NALISHLARI 157
Matkabulova Dilorom Xalilullayevna
MINTAQA RAQOBATBARDOSHLIGIGA TA'SIR ETUVCHI ASOSIY KO'RSATKICHLARNI TAHLIL QILISH VA BAHOLASH. (Xorazm viloyati misolida) 165
Bekjanov Dilmurod Yuldashevich
Narmetova Dilafruz Azamatovna
СОВРЕМЕННОЕ СОСТОЯНИЕ НЕФТЕГАЗОВОЙ ОТРАСЛИ РЕСПУБЛИКИ УЗБЕКИСТАН И ОЦЕНКА ЭФФЕКТИВНОСТИ ВНЕДРЕНИЯ ИННОВАЦИОННЫХ ТЕХНОЛОГИЙ НА ПРОМЫШЛЕННЫХ ПРЕДПРИЯТИЯХ 170
Ахмедова Шахноза Козим кизи
KREDITLASH VA MIKROQARZ TIZIMINING RIVOJLANISH TENDENSIYALARI TAHLILI 175
Elbekov Jasur Ergash o'g'li
O'ZBEKISTONDA AHOLINING UZOQ MUDDATLI FOYDALANILADIGAN TOVARLAR BILAN TA'MINLANISH DARAJASINI MODELLASHTIRISH VA PROGNOZLASH 181
Sharipova Bibijon Baxtiyorovna

ВНЕДРЕНИЕ ЦВЕТОВОЙ СИСТЕМЫ ПАКЕТОВ ДЛЯ РАЗДЕЛЬНОГО СБОРА ТВЁРДЫХ БЫТОВЫХ ОТХОДОВ В Г. ТАШКЕНТЕ: АДАПТАЦИЯ КОРЕЙСКОЙ МОДЕЛИ НА УРОВНЕ ДОМОХОЗЯЙСТВ 189
Джусупов Кубанычбек

ATMOSFERA HAVOSINI MUHOFAZA QILISHNING HUQUQIY MEXANIZMLARI: ZAMONAVIY YONDASHUV VA INNOVATSION YECHIMLAR 196
Shamuratov Shahzod Janibek o'g'li

SHAHARSOZLIKDA BARQAROR RIVOJLANISH KONSEPSIYASINI JORIY ETISH 200
Eshov Sherko'zi Asatulloyevich

THE ROLE OF TAXES IN THE FORMATION OF LOCAL BUDGET REVENUES 205
Kimsanbaeva Maftuna Bakhodirovna

DETERMINANTS OF STAKEHOLDER SATISFACTION WITH CUSTOMS CLEARANCE IN UZBEKISTAN: AN EMPIRICAL ANALYSIS 209
Khanifakhon Solikhova

BANDLIKNI TA'MINLASHNING INNOVATSION YO'NALISHLARI (Xorazm viloyati misolida) 213
Z. Sh. Matniyozova

JIZZAX VILOYATI QURILISH MATERIALLARI SANOATIDA IQTISODIY SAMARADORLIKKA TA'SIR ETUVCHI OMILLARNI BAHOLASH VA ISHLAB CHIQARISH HAJMINI PROGNOZLASH 218
Umirova Gulmira Shodiboy qizi

ИННОВАЦИОННЫЕ АСПЕКТЫ РАЗВИТИЯ НИЗКОУГЛЕРОДНОЙ ЭНЕРГЕТИКИ В ЭКОНОМИКЕ УЗБЕКИСТАНА 224
Расулкулов Жамшидбек Акрамкулович

KORPORATIV BARQARORLIKNI RIVOJLANTIRISHDA EKOLOGIK JAVOBGARLIKNING O'RNI VA AHAMIYATI 233
Komilova Guli Bagandik qizi

THE ROLE OF DIGITAL INFRASTRUCTURE IN PROMOTING GREEN ECONOMIC GROWTH: EVIDENCE FROM CENTRAL ASIAN ECONOMIES 238
Eshboyev Mirjalol Baxrom o'g'li
Ozatbekova Ozodaxon Nodirbek qizi

ПОСЛЕДОВАТЕЛЬНОЕ ИНТЕРВАЛЬНОЕ ОЦЕНИВАНИЕ СРЕДНЕГО ЗНАЧЕНИЯ РАСПРЕДЕЛЕНИЯ, ПРИТЯГИВАЮЩЕГОСЯ К УСТОЙЧИВОМУ РАСПРЕДЕЛЕНИЮ 250
Турсунов Гафур Таирович

TIJORAT BANKLARI MOLIYAVIY HISOBOTI MUSTAQIL AUDITINING MOHIYATI VA O'ZIGA XOS XUSUSIYATLARI: BANK FAOLIYATIGA XOS RISK OMILLARINI TASNIFLASH 259
Ibragimov Nodirbek Baxodir o'g'li

DEMOKRATIK TANLOV VA PROGRESSIV SOLIQQA TORTISHNING BARQARORLIGI 266
Malika Sharipova Maxmudjon qizi

O'ZBEKISTON SHAROITIDA YASHIL ENERGETIKA MANBALARINI UTILIZATSIYA QILISHNING HUQUQIY ASOSLARI 273
Ibadov Shoxrux Axmatilloyevich

EKONOMETRIK MODELLASHTIRISH ASOSIDA TEMIR YO'L TRANSPORTI IQTISODIY FAOLIYATINI PROGNOZLASH: 2030-YILGACHA SSENARIY TAHLILI 277
Fayzullayev Javlonbek Sultonovich

TO'QIMACHILIK MAHSULOTLARI KORXONALARINING EKSPORT SALOHIYATINI OSHIRISHDA MARKETING DASTURINING O'RNI 283
Musayeva Shoira Azimovna

O'ZBEKISTONDA ISH BERUVCHINING FUQAROLIK JAVOBGARLIGINI MAJBURIY SUG'URTA QILISH AMALIYOTINI TAKOMILLASHTIRISH 289
Karimberdiyeva Dilrabo Rasulovna

MUNDARIJA СОДЕРЖАНИЕ CONTENTS

MUNDARIJA СОДЕРЖАНИЕ CONTENTS

BANK TAVAKKALCHILIKLARINI BOSHQARISHDA SUG'URTA INSTRUMENTLARINI QO'LLASH AMALIYOTI VA UNI TAKOMILLASHTIRISH YO'NALISHLARI 296
Matkarimova Ayman Jengisbaevna

O'ZBEKISTONDA AGROSUG'URTA BOZORINI RIVOJLANTIRISHNING IQTISODIY VA HUQUQIY OMILLARI 303
Jo'rayeva Sarvinoz Baxtiyor qizi

BOSHQARISHDA SUG'URTA INSTRUMENTLARINI QO'LLASH AMALIYOTI VA UNI TAKOMILLASHTIRISH YO'NALISHLARI 309
Mustafayeva Sevara Rustamovna

O'ZBEKISTONDA SHAXSIY SUG'URTA XIZMATLARI BOZORINI RAQAMLI TRANSFORMATSIYA QILISHNING USTUVOR YO'NALISHLARI 314
Qodirova Farangiz Komilovna

COMPARATIVE ANALYSIS OF TOURISTS' HOTEL SELECTION PREFERENCES IN THE MAJOR TOURISM REGIONS OF UZBEKISTAN 320
Sardor Kuvandikov

QORAQALPOG'ISTON RESPUBLIKASINI BARQAROR RIVOJLANTIRISH METODOLOGIYASINING USTUVOR YO'NALISHLARI 329
Madenova Elmira Nizamatdinovna

BOSHQARUV SIFATINI OSHIRISHDA XORIJIY TAJRIBALARDAN FOYDALANISH SAMARADORLIGI 334
Shoyev Davronbek Axmadjonovich

O'ZBEKISTONDA UY-JOY QURILISHI KLASTERLARINI SHAKLLANTIRISH VA TARMOQNI 2032-YILGACHA RIVOJLANTIRISHNI PROGNOZLASH 340
Usmonov Mirumar Abdulla o'g'li

YANGI O'ZBEKISTONDA TURIZM RIVOJINING DRAYVERI SIFATIDA DAVLAT TOMONIDAN QO'LLAB-QUVVATLASH 349
Jannazarova Gauxar Kaipnazarovna
Raxmatova Sevinch Sobir qizi

O'ZBEKISTONDA IFRSGA O'TISH JARAYONIDA MOLIYAVIY HISOBOTLARNING BOSHQARUV QARORLARIGA TA'SIRI: UZAUTO MOTORS MISOLIDA 353
Samaroxonov Asqarxon Jamolxon o'g'li
Jo'rayeva Zahro Toshpo'latovna

SUG'URTA KOMPANIYALARINING MOLIYAVIY XAVFSIZLIGINI TA'MINLASHDA RAQAMLI TEXNOLOGIYALARNING O'RNI 358
Pyotr Kim

TOSHKENT VILOYATI BO'STONLIQ TUMANIDA TURISTIK ZONALARNI RIVOJLANTIRISHDA LOYIHAVIY BOSHQARUVNING TASHKILIYIQTISODIY AHAMIYATI (DAVLAT-XUSUSIY SHERIKLIK ASOSIDA) 364
Tolibboyev Zafarbek Axror o'g'li

TURIZM SANOATINI RIVOJLANTIRISHDA LOYIHAVIY BOSHQARUV MEXANIZMLARINI TAKOMILLASHTIRISH 372
Qarshiboyev Lochinbek Xusan o'g'li

OLIY TA'LIM MUASSASALARIDA ASOSIY VOSITALARDAN FOYDALANISH SAMARADORLIGI TAHLILINI MOLIYAVIY HISOBOTNING XALQARO STANDARTLARI ASOSIDA TAKOMILLASHTIRISH 379
Muxidinov Ayubbek Nuritdinovich

QASHQADARYODA NODAVLAT UNIVERSITETLARINING TASHKILIY RIVOJLANISHI: TALABALAR VA XODIMLAR POTENSIALINI TARKIBIY VA DEMOGRAFIK TAHLIL 382
Rahimov Sardor Uralovich

O‘ZBEKISTONDA SANOAT KORXONALARINING JOYLASHUVINING HOZIRGI HOLATI 388
Kudratov Muhammad Rustamovich
RAQAMLI IQTISODIYOT SHAROITIDA STATISTIK MA’LUMOTLARNI SUN’IY INTELLEKT ASOSIDA TAHLIL QILISH IMKONIYATLARI 393
Umarov Abbos Nuriddin o‘g‘li
ТРАНСФОРМАЦИЯ ТОРГОВО-ЭКОНОМИЧЕСКОЙ ИНТЕГРАЦИИ УЗБЕКИСТАНА И РОССИИ: ИНСТИТУЦИОНАЛЬНЫЕ ОГРАНИЧЕНИЯ, СТРУКТУРНАЯ ВЗАИМОЗАВИСИМОСТЬ И СЦЕНАРИИ РАЗВИТИЯ 400
Муниса Турдибаева
TURIZM SOHASIDA SIRKULYAR IQTISODIYOTNI RIVOJLANTIRISHNING TASHKILIY-IQTISODIY MEXANIZMLARI 410
Yuldosheva Laylo Isroilovna
MINTAQAVIY IQTISODIY O‘SISHNI TA’MINLASHDA SANOAT TARMOQLARINI RIVOJLANTIRISHNING USTUVOR YO‘NALISHLARI 416
Oramov Jahongir Jo‘rayevich
DAVLAT-XUSUSIY SHERIKLIK MUNOSABATLARIDA RISKLARNI BOSHQARISH 421
Ollokulova Feruza Mansurovna
O‘ZBEKISTON SANOAT KORXONALARIDA YUQORI TEXNOLOGIK USKUNALARNI XARID QILISH SAMARADORLIGINI OSHIRISHDA UMUMIY EGALIK QIYMATI (TCO) KONSEPSIYASINING AHAMIYATI 428
Dadamuxamedov Abduvaxob Abduvaxidovich
MOLIYAVIY HISOBOTNING XALQARO STANDARTLARI ASOSIDA HISOBOTNI TUZISH VA TAQDIM ETISH HAMDA AUDITINI TAKOMILLASHTIRISH 433
Xalilov Bahromjon Bahodirovich
O‘ZBEKISTON QISHLOQ XO‘JALIGINING SAMARADORLIGINI TA’MINLASHDA ZAMONAVIY SUG‘URTA MEXANIZMLARINI JORIY ETISH 441
Kalenov K.T.
TIJORAT BANKLARIDA IPOTEKA KREDITLARI SAMARADORLIGINI OSHIRISH YO‘LLARI 445
Sobirov Sayfiddin Baxrom o‘g‘li
ADIR EKOTIZIMLARINI BOSHQARISH SAMARADORLIGI KO‘RSATKICHLARI TAHLILI 455
Qodirov Hamidullo Madaminjonovich
AQSH VA XITOY O‘RTASIDAGI SAVDO URUSHINING JAHON IQTISODIYOTIGA TA’SIRI 466
Maxmudillayev Bahromjon Shavkatjon o‘g‘li
O‘ZBEKISTON FERMERLARINING XALQARO BOZORLARGA KIRISHINI KENGAYTIRISHDA EKSPORT KOOPERATSIYALARIDA ISHTIROK ETISHGA TA’SIR ETUVCHI OMILLARNI MARJINAL BAHOLASH 472
Tursunqulov G‘olibjon Shavkat o‘g‘li
TECHNOLOGY AND MODERN TOURISM: PAVING THE WAY FOR A SUSTAINABLE ENVIRONMENT 482
Freshta Qayoumi
SUG‘URTA KOMPANIYALARIDA INVESTITSIYA PORTFELINI BOSHQARISH SAMARADORLIGINI OSHIRISH MEXANIZMLARI 488
Ergashev Olim Kenjayevich
RAQAMLI TRANSFORMATSIYA SHAROITIDA SUG‘URTA SEKTORIDA INVESTITSIYA FAOLIYATINI RIVOJLANTIRISHNING USTUVOR YO‘NALISHLARI 496
Ergashev Olim Kenjayevich
ВЛИЯНИЕ ЦИРКУЛЯРНОЙ ЭКОНОМИКИ НА ПОВЫШЕНИИ РЕСУРСНОЙ ЭФФЕКТИВНОСТИ ЭКОНОМИКИ 503
Т.В. Ким

MUNDARIJA СОДЕРЖАНИЕ CONTENTS

MUNDARIJA СОДЕРЖАНИЕ CONTENTS

TIJORAT BANKLARI MOLIYAVIY HISOBOTI AUDITIGA KOMPYUTERLASHTIRILGAN AUDIT USULLARI (CAATS) VA TAHLILIY AMALLARNI JORIY ETISH ... 509
Ibragimov Nodirbek Baxodir o‘g‘li
JAMIYAT EVOLYUSIYASIDA BARQAROR IQTISODIY RIVOJLANISHNING AHAMIYATIGA DOIR NAZARIY TALQINLAR ... 516
Aripov Oybek Abdullayevich
Rustamov Dilshodjon Shaydullo o‘g‘li
SUG‘URTA FAOLIYATINI BOSHQARISHDA INNOVATSION TEXNOLOGIYALARDAN FOYDALANISH SAMARADORLIGI ... 523
Umarova Aziza Hamidovna
O‘ZBEKISTON MAJBURIY SUG‘URTA BOZORIDA TARIF SIYOSATINI SHAKLLANTIRISH MASALALARI ... 529
Qo‘ziyeva Nozima G‘ayrat qizi
O‘ZBEKISTONDA XORIJIY INVESTITSIYALARNI FAOL JALB QILISH XUSUSIDA ... 535
Artikbayev Dilshod Mumindjanovich
O‘ZBEKISTONDA DUKKAKLI EKINLAR BOZORIDA NARX O‘ZGARUVCHANLIGI VA FERMERLARNING DAROMAD BARQARORLIGI ... 541
Islamova Malika Ilyos qizi
ISLOM MOLIYASI VA YASHIL IQTISODIYOT SHAROITIDA KICHIK BIZNES MOLIYAVIY XAVFSIZLIGINI TA’MINLASH ... 547
Jo‘raqulova Muhlisa Jahongir qizi
СОВРЕМЕННЫЕ ЭКОНОМИЧЕСКИЕ УГРОЗЫ ФИНАНСОВОЙ БЕЗОПАСНОСТИ СТРАХОВЫХ КОМПАНИЙ И ПРИЧИНЫ ИХ ВОЗНИКНОВЕНИЯ ... 553
Петр Ким
BAA VA O‘ZBEKISTONDA ISLOMIY BANKCHILIK TO‘G‘RISIDAGI QONUNLARNING QIYOSIY-HUQUQIY TAHLILI ... 559
Bektemirov Muhiddin Shomirza o‘g‘li
QURILISH KORXONALARIDA SUN’IY INTELLEKT ASOSIDAGI BOSHQARUV TIZIMLARINI TAKOMILLASHTIRISHNING STRATEGIK YO‘NALISHLARI ... 564
Arifdjanova Zilola Dilshodovna
YENGIL SANOAT KORXONALARI FAOLIYATIDA MARKETING KOMMUNIKATSIYALARIDAN FOYDALANISHNI TAKOMILLASHTIRISH (Buxoro viloyati to‘qimachilik korxonalari misolida) ... 570
Muxsinov Bekzod Toxirovich
JAHON TURIZMIDA DIVERSIFIKATSIYA, GLOBALLASHUV, GLOKALLASHUV TENDENSIYALARI ... 579
Raxmatulla Hayitboyev
ANALYSIS OF FINANCIAL SUPPORT MANAGEMENT MECHANISMS IN JOINT-STOCK COMPANIES ... 585
Abduboqiyev Muxammad Sharofitdinovich
XIZMAT KO‘RSATISH SOHASIDA SHERIKCHILIK ALOQALARI MEXANIZMINI BOSHQARISHNI TAKOMILLASHTIRISH (Qoraqalpog‘iston Respublikasi misolida) ... 591
Muratbaeva Aziza Nasir qizi
IQTISODIYOTNI RAQAMLASHTIRISHDA SUN’IY INTELLEKT TEXNOLOGIYALARINI QO‘LLASHNING JAHON TAJRIBALARINI O‘RGANISH ... 599
Fayziyev Manuchehr Sharofiddinovich
INVESTITSIYA DASTURLARI VA LOYIHALARINI BOSHQARISHDA RAQAMLI MENEJMENTNING MOHIYATI VA O‘RNI ... 604
Ahmedova Dilnoza Muzaffarovna
O‘ZBEKISTONDA RAQAMLI SUG‘URTA EKOTIZIMINI SHAKLLANTIRISHNING TASHKILIY-IQTISODIY MEXANIZMLARI ... 607
Nomozova Qumri Isoyevna

YOSHLAR TADBIRKORLIGI: TUSHUNCHAVIY MOHIYATI VA BOSHQARUVINING O'ZIGA XOS XUSUSIYATLARI 613
Gulomqodirova Ma'mura Saydumarxon qizi
AKTIVLAR BO'YICHA EHTIMOLIY YO'QOTISHLARGA DOIR ZAXIRALARNING TIJORAT BANKLARI FOYDASINI SOLIQQA TORTISHDAGI AHAMIYATI 619
Turanov M. Sh.
G'AZNACHILIKDA PUL OQIMLARI USTIDAN KOMPLEKS MONITORINGNI TAKOMILLASHTIRISH: SHARTNOMALAR VA TO'LOVLAR NAZORATINI RAQAMLASHTIRISH 625
Shodmonkulova Shahlo Olimjon qizi
MANAGING THE SOCIO-ECONOMIC DEVELOPMENT OF REGIONS 638
Jumaeva D.Kh
Khamidova N.K
MANAGING HUMAN CAPITAL DEVELOPMENT IN ENTERPRISES IN THE DIGITAL ECONOMY 642
Jumaeva D. Kh.
Pulotov Sh. Sh.
TIJORAT BANKLARIDA LIKVIDLIKNI BOSHQARISH MUAMMOLARI VA ULARNI BARTARAF ETISH YO'LLARI 647
Tojiyev Rahmatilla Rahmonovich
IQTISODIYOT TARMOQLARIDA EKONOMETRIK MODELLARDAN SAMARALI FOYDALANISH 654
Aydaniyazova Baxtigul Abilkasimovna
MAMLAKATNI IQTISODIY RIVOJLANTIRISHNING MAKROIQTISODIY JIHATLARI 658
Sagieva Moldir Orazbay qizi
XORAZM VILOYATI EKSPORT SALOHIYATINI OSHIRISHNING STRATEGIK OMILLARI VA ISTIQBOLLARI 662
Yaqubov San'at Shonazarovich
XIZMAT KO'RSATISH KORXONALARIDA BOSHQARUV HISOBINI AMALGA OSHIRISHNING HOZIRGI HOLATI 668
Yahyoyev To'lqin Ismatulla o'g'li
МЕЖДУНАРОДНЫЙ ОПЫТ ПОВЫШЕНИЯ ЭФФЕКТИВНОСТИ ГОРНО-ХИМИЧЕСКИХ ПРЕДПРИЯТИЙ И МОДЕЛЬ ЕГО АДАПТАЦИИ К УСЛОВИЯМ УЗБЕКИСТАНА 673
Мирсаидова Шахноза Ареcланбековна
XIZMAT KO'RSATISH KORXONALARIDA BOSHQARUV HISOBI VA TAHLILINI XALQARO STANDARTLARGA MOSLASHTIRISHNING KONSEPTUAL YO'NALISHLARI 678
Yahyoyev To'lqin Ismatulla o'g'li
СОВЕРШЕНСТВОВАНИЕ УПРАВЛЕНИЯ ПРЕДПРИЯТИЯМИ ПИЩЕВОЙ ПРОМЫШЛЕННОСТИ НА ОСНОВЕ ИННОВАЦИЙ 682
Эргашбаева Нилуфар Мухаммадсайфуллаевна
XORAZM VILOYATIDA ULGURJI VA CHAKANA SAVDONING STATISTIK TAHLILI 686
Sabirova Oysuluv Shonazarovna

MUNDARIJA СОДЕРЖАНИЕ CONTENTS

IQTISODIYOT ЭКОНОМИКА ECONOMY

XORAZM VILOYATIDA ULGURJI VA CHAKANA SAVDONING STATISTIK TAHLILI

Sabirova Oysuluv Shonazarovna
UrDU Iqtisodiyot kafedrasi o'qituvchisi, 1-kurs tayanch doktoranti
ORCID: 0009-0002-6348-1086
E-mail: oysuluvsabirova.urdu@gmail.com

Annotatsiya. Ushbu ilmiy tadqiqotdan ko'zlangan maqsad Xorazm viloyatida ulgurji va chakana savdo tarmoqlarining 2010-2024-yillardagi rivojlanish ko'rsatkichlarini iqtisodiy-statistik usullar asosida o'rganish va tahlil qilish, hududiy nomutanosibliklarni aniqlash hamda savdo samaradorligini baholashdan iborat. Tadqiqotda savdo sohasining hudud iqtisodiy rivojlanishidagi o'rni, uning tarkibiy o'zgarishlari va barqaror rivojlanishga qo'shayotgan hissasi statistik ko'rsatkichlar asosida yoritiladi.

Kalit so'zlar: ulgurji savdo, chakana savdo, iqtisodiy-statistik tahlil, hududiy nomutanosiblik, tasviriy statistik tahlil, aylanuvchanlik koeffitsiyenti, CAGR.

Abstract. The purpose of this research is to analyze the development trends of the wholesale and retail trade sectors in Khorezm region over the period from 2010 to 2024 using economic and statistical methods. The study focuses on identifying regional imbalances, assessing trade performance and efficiency, and examining the contribution of the trade sector to the sustainable economic development of the region.

Keywords: wholesale trade, retail trade, economic-statistical analysis, regional disparities, descriptive statistical analysis, turnover ratio, CAGR.

Аннотация. Целью данного научного исследования является изучение и анализ показателей развития оптовой и розничной торговли в Хорезмской области за 2010-2024 годы на основе экономико-статистических методов, выявление территориальных диспропорций, а также оценка эффективности торговой деятельности. В исследовании на основе статистических показателей раскрываются роль сферы торговли в экономическом развитии региона, её структурные изменения и вклад в обеспечение устойчивого развития.

Ключевые слова: оптовая торговля, розничная торговля, экономико-статистический анализ, территориальные диспропорции, описательный статистический анализ, коэффициент оборачиваемости, CAGR.

KIRISH

Savdo tarmog'i har qanday hududiy iqtisodiy tizimning muhim tarkibiy qismi bo'lib, ishlab chiqarish va iste'mol o'rtasida bog'lovchi vazifasini bajaradi [1]. Ulgurji va chakana savdo tovar oqimlarining uzluksiz harakatlanishini ta'minlab, takror ishlab chiqarish jarayonlarining uzviyligini saqlaydi. O'zbekiston iqtisodiyotida xizmatlar ko'rsatish sohasida savdo xizmatlari eng katta ulushga ega bo'lib, 2020-yilning to'qqiz oyi yakunlariga ko'ra, mamlakatda ko'rsatilgan bozor xizmatlari hajmining 26,3 foizi savdo xizmatlari hissasiga to'g'ri kelgan [2].

O'zbekistonda mustaqillik yillaridan keyin savdo tarmog'i jadal rivojlanib, uning tarkibiy tuzilmasida sezilarli o'zgarishlar ro'y berdi. 2020-yilda mamlakatda ulgurji savdo aylanmasi 112,6 trillion so'mga yetib, 2019-yilga nisbatan 6,2 foizga o'sgan. Chakana savdo aylanmasi esa 3,2 foizga oshgan. Xususan, yirik korxonalarning ulgurji savdo aylanmasi 12,8 foizga ko'paygan bo'lsa, kichik biznes va xususiy tadbirkorlik subyektlarining ulgurji savdo aylanmasi 3,2 foizga qisqargan.

Statistik ma'lumotlarga muvofiq, chakana savdo tarkibidagi umumiy ovqatlanish korxonalari ulushi 2,7 foizni tashkil etib, uning 84,4 foizi kichik biznes va xususiy tadbirkorlik hissasiga to'g'ri kelgan. 2020-yilda chakana savdoda kichik biznes va xususiy tadbirkorlik ulushi mamlakat bo'yicha o'rtacha 82,2 foizni tashkil etgan. Eng yuqori ko'rsatkichlar Qashqadaryo viloyatida - 93,5 foiz, Surxondaryo viloyatida - 91,6 foiz, Namangan viloyatida - 90,4 foiz hamda Qoraqalpog'iston Respublikasida - 90 foiz darajasida kuzatilgan [8].

Xorazm viloyati O'zbekistonning g'arbiy mintaqasida joylashgan bo'lib, ichki savdo bilan bir qatorda tashqi savdo salohiyatini ham izchil rivojlantirishga intilayotgan hududlardan biri hisoblanadi. Viloyatda savdo

tarmog'ining rivojlanish tendensiyalari, hududiy nomutanosibliklar va samaradorlik ko'rsatkichlarini tahlil qilish mintaqaviy iqtisodiy siyosatni shakllantirishda muhim ahamiyat kasb etadi.

Ushbu ilmiy tadqiqotdan ko'zlangan maqsad Xorazm viloyatida ulgurji va chakana savdoning 2010-2024-yillardagi rivojlanish tendensiyalarini iqtisodiy-statistik usullar asosida tahlil qilish, hududiy nomutanosibliklarni aniqlash hamda savdo samaradorligini baholashdan iborat. Shuningdek, Xorazm viloyati miqyosida ulgurji va chakana savdo aylanmasining vaqtli qatorlarini tahlil qilish, ulgurji savdoda tovar aylanuvchanlik koeffitsiyenti va tovar aylanmasi kunlaridagi o'zgarishlarni baholash, tuman va shaharlar kesimida chakana savdo hajmining taqsimlanishini statistik usullar asosida o'rganish, hududlarni klasterlash orqali tipologik guruhlarga ajratish hamda savdo ko'rsatkichlari o'rtasidagi korrelyatsion bog'liqlikni aniqlash tadqiqotning asosiy vazifalari hisoblanadi.

Tadqiqotning ilmiy yangiligi shundaki, Xorazm viloyati misolida ulgurji va chakana savdo tarmoqlari kompleks tarzda tahlil qilingan, tovar aylanuvchanlik koeffitsiyenti va hududiy nomutanosiblik o'rtasidagi bog'liqlik statistik jihatdan asoslangan, klaster tahlili yordamida 13 ta hudud 4 ta tipologik guruhga ajratilgan. Shuningdek, savdo ko'rsatkichlarining o'rtacha yillik o'sish sur'atini hisoblash orqali uzoq muddatli rivojlanish tendensiyalari aniqlangan.

MAVZUGA OID ADABIYOTLAR SHARHI

Savdo tarmog'ining iqtisodiyotdagi o'rni ko'plab tadqiqotchilar tomonidan keng o'rganilgan bo'lib, uning xizmatlar sohasidagi ahamiyati alohida ta'kidlab kelinadi. Ulgurji savdo hajmini o'rganishga bag'ishlangan xalqaro tadqiqotlarda, jumladan, IEEE platformasida chop etilgan "Analyzing Wholesale Trade Volume in Uzbekistan: A Data-Driven Study of Internal Trade Dynamics" nomli maqolada O'zbekistonda so'nggi yigirma yil davomida ulgurji savdo rivojlanishi turli islohotlar, savdo liberallashuvi hamda elektron tijoratning kengayib borishi ta'sirida dinamik o'zgarishlarni boshdan kechirganligi qayd etilgan. Mazkur tadqiqotda ulgurji savdo hajmidagi oylik o'zgarishlarni aniqlash talab dinamikasini prognoz qilish va mintaqaviy savdo tafovutlarini tushunishda muhim ahamiyatga ega ekanligi ta'kidlangan.

Pardayev M.Q. va boshqalar tomonidan yozilgan "Iqtisodiy tahlil" o'quv qo'llanmasida korxonalarning tovar-moddiy zaxiralari, ularning aylanuvchanligi hamda ushbu jarayonlarga ta'sir etuvchi omillar batafsil yoritilgan. Zamonaviy tadqiqotlarda statistik ko'rsatkichlarning asosiy turlari, jumladan, markaziy tendensiya ko'rsatkichlari, tarqalish ko'rsatkichlari, korrelyatsion va regressiya tahlili usullari iqtisodiy jarayonlarni o'rganishda keng qo'llanilmoqda [5].

Mazkur usullarning qo'llanilishi hududiy iqtisodiy tahlilda nomutanosibliklarni aniqlash, ularning sabablarini baholash hamda ularni kamaytirish bo'yicha ilmiy asoslangan xulosalar ishlab chiqish imkonini beradi.

IEEE platformasida chop etilgan tadqiqotda O'zbekistonda so'nggi yigirma yil davomida ulgurji savdo rivojlanishi turli islohot jarayonlari, savdo liberallashuvi va elektron tijoratning o'sib borishi ta'sirida dinamik o'zgarishlarni boshdan kechirganligi ko'rsatilgan [6].

Shuningdek, Xorazm viloyati misolida tashqi savdo ko'rsatkichlari Ibadullayev tomonidan tumanlar kesimida tahlil qilingan [7]. Biroq Xorazm viloyati savdo tarmog'ining hududiy tuzilishi, tuman va shaharlar kesimidagi nomutanosibliklar, shuningdek, ulgurji savdo samaradorligining statistik tahlili bo'yicha maxsus ilmiy tadqiqotlar yetarli darajada amalga oshirilmagan. Shu jihatdan, mazkur tadqiqot aynan ushbu ilmiy bo'shliqni to'ldirishga qaratilgan.

TADQIQOT METODOLOGIYASI

Mazkur tadqiqotda O'zbekiston Respublikasi Prezidenti huzuridagi Statistika agentligi hamda Xorazm viloyati statistika boshqarmasining 2010-2024-yillarga oid rasmiy ma'lumotlaridan foydalanildi. Tadqiqot tanlanmasi viloyat darajasida ulgurji va chakana savdo ko'rsatkichlarining 14 yillik kuzatuvlarini, shuningdek, 13 ta tuman va shahar kesimida chakana savdo hajmining 14 yil davomidagi statistik ma'lumotlarini o'z ichiga oladi.

Ma'lumotlarni umumlashtirish va tahlil qilishda tavsifiy statistika usullaridan foydalanildi. Jumladan, o'rtacha arifmetik, mediana, standart og'ish va variatsiya koeffitsiyenti hisoblandi. Vaqtli qatorlar tahlili orqali savdo hajmining o'sish sur'atlari hamda o'rtacha yillik o'sish sur'ati aniqlandi.

Hududlarni chakana savdo hajmi bo'yicha guruhlash maqsadida ierarxik klaster tahlili qo'llanildi. Tahlil amaldagi narxlarda berilgan rasmiy statistik ma'lumotlarga asoslangan bo'lib, unda inflyatsiya darajasi va aholi sonidagi o'zgarishlar alohida omil sifatida hisobga olinmagan.

Zamonaviy tadqiqotlarda statistik ko'rsatkichlarning asosiy turlari, jumladan, markaziy tendensiya ko'rsatkichlari - o'rtacha va mediana, tarqalish ko'rsatkichlari - standart og'ish va variatsiya koeffitsiyenti,

shuningdek, korrelyatsion va regressiya tahlili usullari iqtisodiy jarayonlarni oʻrganishda keng qoʻllaniladi. Ushbu usullardan foydalanish hududiy iqtisodiy tahlilda nomutanosibliklarni aniqlash, ularni baholash hamda ilmiy asoslangan xulosalar ishlab chiqish imkonini beradi.

TAHLIL VA NATIJALAR

Tadqiqotda Xorazm viloyati statistika boshqarmasi maʼlumotlari asosida 2010-2024-yillar kesimida viloyat miqyosida ulgurji va chakana savdo dinamikasi oʻrganildi hamda ushbu koʻrsatkichlarga statistik baho berildi (1-jadval).

1-jadval
2010-2024-yillarda Xorazm viloyatida ulgurji va chakana savdo dinamikasi (mlrd soʻm)[1]

Yil	Ulgurji savdo aylanmasi	Chakana savdo aylanmasi	Chakana/ulgurji savdo nisbati
2010	270,9	1 005,9	3,71
2015	722,6	2 723,5	3,77
2019	2 035,7	6 915,5	3,40
2020	2 931,4	8 589,2	2,93
2021	3 983,1	10 539,8	2,65
2022	6 053,3	11 317,2	1,87
2023	7 707,5	13 864,6	1,80
2024	10 785,5	16 127,3	1,50

Xorazm viloyatida 2010-2024-yillarda ulgurji savdo aylanmasi 270,9 mlrd soʻmdan 10 785,5 mlrd soʻmga yetib, 39,8 barobarga oshgan. Chakana savdo aylanmasi esa 1 005,9 mlrd soʻmdan 16 127,3 mlrd soʻmgacha koʻpaygan boʻlib, bu mazkur koʻrsatkichning 16 barobar oʻsganini bildiradi. Ushbu holat ulgurji savdoning chakana savdoga nisbatan tezroq surʼatlarda rivojlanganini koʻrsatadi.

Tahlil natijalariga koʻra, chakana savdo hajmi ulgurji savdo hajmidan yuqori boʻlib qolayotgan boʻlsa-da, ularning oʻzaro nisbati yildan-yilga pasayib bormoqda. Bu esa ulgurji savdo aylanmasining chakana savdoga nisbatan jadalroq oʻsayotganidan dalolat beradi. Taʼkidlash joizki, 2024-yilda ulgurji savdo aylanmasi chakana savdo aylanmasining 67 foizini tashkil qilgan. Demak, hududda ulgurji savdo sektori nisbatan tez rivojlanmoqda. Bu jarayon tranzit savdo, logistika infratuzilmasi hamda hududlararo ulgurji savdo aloqalarining faollashib borayotgani bilan izohlanadi.

Navbatdagi 2-jadvalda tumanlar kesimida chakana savdo koʻrsatkichlari va ularning viloyatdagi ulushlari keltirilgan. Tuproqqalʼa tumani boʻyicha maʼlumotlar 2018-yildan boshlab mavjud boʻlganligi sababli ushbu hudud boʻyicha umumiy xulosa chiqarishda maʼlum cheklovlar mavjud. 2024-yilda chakana savdo hajmi boʻyicha eng yuqori ulushlar Urganch shahri - 26,1 foiz, Urganch tumani - 12,6 foiz hamda Hazorasp tumani - 9,8 foiz hissasiga toʻgʻri kelgan. Ushbu uch hudud birgalikda viloyat chakana savdo aylanmasining 48,5 foizini tashkil etgan (2-jadval).

2-jadval
Tumanlar kesimida chakana savdo tahlili (2024-yil, mlrd soʻm)[2]

Tuman/shahar	2024-yildagi chakana savdo hajmi	Viloyatdagi ulushi (%)
Urganch shahri	4 216,6	26,1
Urganch tumani	2 029,0	12,6
Hazorasp tumani	1 577,5	9,8
Bogʻot tumani	923,7	5,7
Gurlan tumani	1 203,3	7,5
Qoʻshkoʻpir tumani	808,1	5,0
Xiva shahri	818,8	5,1
Xiva tumani	570,7	3,5
Shovot tumani	1 047,2	6,5
Yangiariq tumani	678,7	4,2
Yangibozor tumani	437,3	2,7
Xonqa tumani	1 075,5	6,7
Tuproqqalʼa tumani	424,0	2,6

1 Muallif tomonidan yaratilgan.
2 Muallif tomonidan yaratilgan.

Xorazm viloyatidagi 13 ta hudud bo‘yicha ulgurji va chakana savdo ko‘rsatkichlarini statistik tahlil qilish natijasida quyidagi natijalar aniqlandi:

1. O‘rtacha arifmetik qiymat (mean)

Formula:

1. $\bar{x} = \frac{\sum_{i=1}^{n} x_i}{n}$; $\sum x_i$ =**15 810,4**

$\bar{x} = \frac{\sum_{i=1}^{n} x_i}{n}$= 15 810,4/13 = 1 216,1846 = 1 216,2 mlrd so‘m

2. Mediana (o‘rta qiymat) $\frac{13+1}{2}$ = 7-o‘rindagi qiymat

"Mediana"=923,7" mlrd so‘m"

Interpretatsiya: Hududlarning yarmi 923,7 mlrd so‘mdan kam, yarmi ko‘p savdo hajmiga ega (3-jadval).

Standart og‘ish (σ)

Formula (tanlama uchun):

$$\sigma = \sqrt{\frac{\sum_{i=1}^{n}(x_i - \bar{x})^2}{n-1}}$$

$\bar{x} = 1216{,}2$

3-jadval

Har bir qiymat uchun og‘ish va kvadrati[3]

Hudud	x_i	$x_i - \bar{x}$	$(x_i - \bar{x})^2$
Urganch shahri	4 216,6	3 000,4	9 002 400,16
Urganch tumani	2 029,0	812,8	660 643,84
Hazorasp tumani	1 577,5	361,3	130 537,69
Xonqa tumani	1 075,5	−140,7	19 796,49
Gurlan tumani	1 203,3	−12,9	166,41
Shovot tumani	1 047,2	−169,0	28 561,00
Bog‘ot tumani	923,7	−292,5	85 556,25
Xiva shahri	818,8	−397,4	157 926,76
Yangiariq tumani	678,7	−537,5	288 906,25
Qo‘shko‘pir tumani	808,1	−408,1	166 545,61
Xiva tumani	570,7	−645,5	416 670,25
Yangibozor tumani	437,3	−778,9	606 685,21
Tuproqqal’a tumani	424,0	−792,2	627 580,84

Kvadratlar yig‘indisi:

$\sum(x_i - \bar{x})^2$ = 12 191 976,76

Dispersiya:

s^2 = 12 191 976,76 / (13 − 1) = 1 015 998,0633

3 Muallif tomonidan yaratilgan.

Standart og'ish:

$\sigma = \sqrt{1\,015\,998{,}0633} \approx 1\,008{,}0$

Variatsiya koeffitsiyenti:

$CV = \sigma / \bar{x} \times 100\%$

$CV = 1\,008{,}0 / 1\,216{,}2 \times 100\% \approx 82{,}9\%$

Variatsiya koeffitsiyenti quyidagicha talqin qilinadi:

$CV < 33\%$ - kichik tarqoqlik;

$33\% < CV < 66\%$ - o'rtacha tarqoqlik;

$CV > 66\%$ - kuchli tarqoqlik.

Demak, Xorazm viloyatida tuman va shaharlar kesimida chakana savdo hajmi bo'yicha kuchli hududiy nomutanosiblik mavjud. Variatsiya koeffitsiyentining 82,9 foizni tashkil etgani hududlar o'rtasidagi tafovut yuqori ekanligini ko'rsatadi.

Maksimum va minimum qiymatlar:

max = 4 216,6 mlrd so'm - Urganch shahri;

min = 424,0 mlrd so'm - Tuproqqal'a tumani.

Farq, ya'ni variatsion kenglik:

$R = 4\,216{,}6 - 424{,}0 = 3\,792{,}6$ mlrd so'm

Statistik tahlil natijalariga ko'ra, chakana savdo hajmi bo'yicha eng yuqori ko'rsatkich Urganch shahrida, eng past ko'rsatkich esa Tuproqqal'a tumanida kuzatilgan. Variatsiya koeffitsiyentining 66 foizdan yuqori bo'lishi hududlar o'rtasida savdo hajmi bir tekis taqsimlanmaganini bildiradi. Urganch shahri ko'rsatkichi o'rtacha darajadan sezilarli darajada yuqori bo'lsa, Tuproqqal'a tumani ko'rsatkichi o'rtacha darajadan ancha past. Bu esa viloyatda savdo infratuzilmasi, iste'mol bozori sig'imi va iqtisodiy faollik hududlar kesimida turlicha shakllanganini ko'rsatadi (1-rasm).

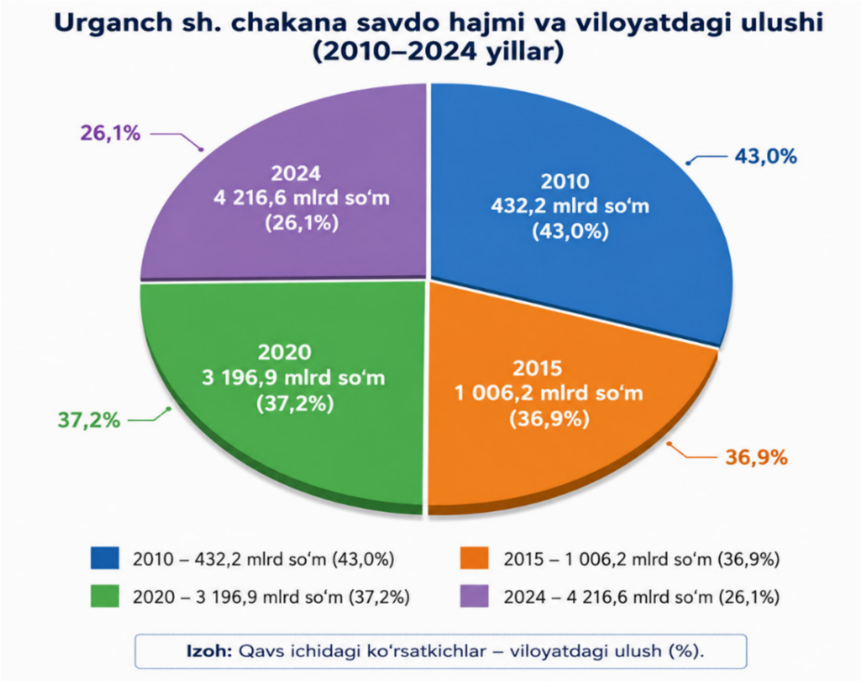

1-rasm. Urganch shahrining Xorazm viloyatidagi ulushi o'zgarishi.

Urganch shahrining viloyat chakana savdo aylanmasidagi ulushi 2010-yilda 43,0 foizni tashkil etgan bo'lsa, 2024-yilda ushbu ko'rsatkich 26,1 foizgacha pasaygan. Bu holat viloyatning boshqa tumanlarida chakana savdo hajmi nisbatan yuqori sur'atlarda o'sib borayotganidan dalolat beradi.

Tumanlar kesimida o'sish sur'atlari tahlili shuni ko'rsatadiki, eng yuqori o'sish sur'atlari Xiva shahri - 113,3 foiz, Tuproqqal'a tumani - 112,3 foiz hamda Yangibozor tumani - 111,8 foiz darajasida qayd etilgan. Ushbu natijalar kichik boshlang'ich bazaga ega hududlarda savdo hajmining nisbatan tezroq o'sayotganini ko'rsatadi (2-rasm).

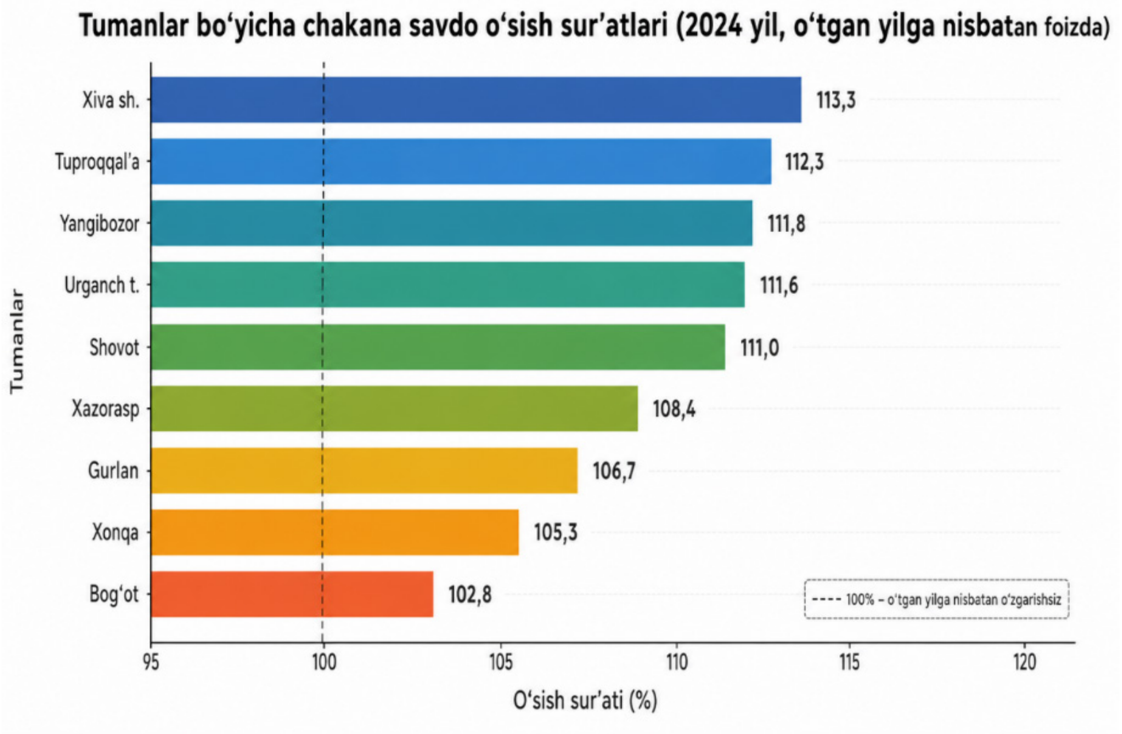

2-rasm. Xorazm viloyati tumanlari kesimida chakana savdo hajmining o‘sish sur’atlari.

Eng past o‘sish sur’atlari Bog‘ot tumanida - 102,8 foiz va Xonqa tumanida - 105,3 foiz darajasida qayd etilgan.

Xorazm viloyatida chakana savdo aylanmasi 2010-2024-yillarda 1 005,9 mlrd so‘mdan 16 127,3 mlrd so‘mgacha oshgan bo‘lib, bu 16 barobar o‘sish kuzatilganini ko‘rsatadi. Urganch shahri bo‘yicha chakana savdo hajmi esa 432,2 mlrd so‘mdan 4 216,6 mlrd so‘mgacha ko‘paygan, ya’ni 9,8 barobarga oshgan.

Shu bilan birga, Urganch shahrining viloyat chakana savdo aylanmasidagi ulushi tahlil qilinayotgan yillar davomida 43,0 foizdan 26,1 foizgacha pasaygan. Bu holat viloyat markazining umumiy savdodagi ulushi nisbatan kamayganini, boshqa tumanlarda esa chakana savdo hajmi yuqoriroq sur’atlarda rivojlanayotganini ko‘rsatadi.

XULOSA VA TAKLIFLAR

Yuqoridagi kuzatuv va tahlillar shuni ko‘rsatadiki, Xorazm viloyatida ulgurji va chakana savdo tarmoqlari 2010-2024-yillarda jadal rivojlangan. Jumladan, ulgurji savdo aylanmasi 270,9 mlrd so‘mdan 10 785,5 mlrd so‘mga yetib, o‘rtacha yillik o‘sish sur’ati - CAGR 29,8 foizni tashkil etgan. Chakana savdo aylanmasi esa 1 005,9 mlrd so‘mdan 16 127,3 mlrd so‘mgacha oshib, CAGR 22,1 foiz darajasida shakllangan.

Ulgurji savdoda tovar aylanuvchanlik koeffitsiyenti 2010-yilda 21,2 martani tashkil etgan bo‘lsa, 2013-2017-yillardagi pasayish davrida 3,2 martagacha kamaygan. Keyingi yillarda esa mazkur ko‘rsatkich tiklanib, 2022-2023-yillarda 9,3-10,9 martagacha ko‘tarilgan. Tovar aylanmasi kunlari 2016-yilda eng yuqori darajaga - 113 kunga yetgan bo‘lsa, 2023-yilda 39 kungacha qisqargan.

Chakana savdoda hududiy nomutanosiblik yuqori darajada ekanligi aniqlandi. Variatsiya koeffitsiyenti CV = 82,9 foizni tashkil etib, hududlar o‘rtasida chakana savdo hajmi bir tekis taqsimlanmaganini ko‘rsatadi. Urganch shahrining viloyat chakana savdo aylanmasidagi ulushi 2010-yildagi 43,0 foizdan 2024-yilda 26,1 foizgacha kamaygan. Bu esa boshqa tumanlarda chakana savdo hajmining nisbatan yuqori sur’atlarda rivojlanayotganidan dalolat beradi. Klaster tahlili natijasida viloyatdagi 13 ta hudud 4 ta tipologik guruhga ajratilgan.

Korrelyatsion tahlil natijalari ulgurji savdo aylanmasi va tovar zaxiralari o‘rtasida kuchli ijobiy bog‘liqlik mavjudligini ko‘rsatdi (r = 0,967). Aylanuvchanlik koeffitsiyenti va tovar aylanmasi kunlari o‘rtasida esa deyarli to‘liq teskari bog‘liqlik aniqlangan (r = −0,992).

Umuman olganda, Xorazm viloyatida ulgurji savdo 2010-2023-yillarda kuchli o‘sish tendensiyasiga ega bo‘lib, savdo aylanmasi qariyb 40 barobarga oshgan. Shu bilan birga, ayrim yillarda tovar zaxiralarining aylanmadan tezroq o‘sishi aylanuvchanlik samaradorligining pasayishiga olib kelgan. 2014-2017-yillarda tovar aylanmasi kunlarining 100 kundan oshishi logistika va zaxiralarni boshqarish tizimini takomillashtirish zarurligini

ko'rsatadi. 2019-yildan keyin esa ko'rsatkichlarda bosqichma-bosqich barqarorlashuv kuzatilgan.

2025-2026-yillar prognozlaridagi keskin tafovutlar statistik metodologiyadagi o'zgarishlar bilan izohlanishi mumkin. Korrelyatsion tahlil (r = 0,967) va trend modellari asosida 2025-yil uchun kutilayotgan ulgurji savdo aylanmasi bazaviy ssenariy bo'yicha taxminan 12 080 mlrd so'm atrofida bo'lishi mumkin.

Tadqiqot natijalari Xorazm viloyatida savdo infratuzilmasini yanada rivojlantirish, hududlar o'rtasidagi nomutanosibliklarni kamaytirish, tovar zaxiralarini boshqarish samaradorligini oshirish hamda statistik kuzatuv tizimini yanada takomillashtirish zarurligini ko'rsatadi.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR RO'YXATI

1. Trend News Agency. Trade Services Take Largest Share of Market Services Provided in Uzbekistan. Baku: Trend News Agency, 2020. URL: Trend News Agency.
2. Pardayev M.Q. va boshqalar. Iqtisodiy tahlil. - T.: Mehnat, 2004. - 384 b.
3. Statistik ko'rsatkichlar: tushuncha, turlari va amaliyotdagi ahamiyati // Zenodo. - 2024.
4. Analyzing Wholesale Trade Volume in Uzbekistan: A Data-Driven Study of Internal Trade Dynamics // IEEE Xplore Digital Library. - 2025. URL: IEEE Xplore Digital Library.
5. Ibadullayev E. Xorazm viloyati hududlarining tashqi savdo tahlili va istiqbollari // Iqtisodiy taraqqiyot va tahlil. - 2025. - VIII son, avgust. - B. 49-55.
6. O'zbekiston Respublikasi Statistika agentligining 2010-2024-yillardagi savdo va xizmatlar sohasiga oid rasmiy statistik ma'lumotlari.
7. Xorazm viloyati statistika boshqarmasining 2010-2024-yillardagi rasmiy statistik hisobotlari. URL: https://www.xorazmstat.uz/uz/.
8. Xorazm viloyati statistika boshqarmasi. "Chakana savdo hajmi qariyb 40 foizga oshgan". - 2026. URL: https://www.xorazmstat.uz/uz/.

YASHIL

IQTISODIYOT&TARAQQIYOT

Ijtimoiy, iqtisodiy, texnologik, ilmiy, ommabop jurnal

Ingliz tili muharriri: Feruz HAKIMOV

Musahhih: Zokir ALIBEKOV

Sahifalovchi va dizayner: Hasan MAQSUDOV

2026. № 6/6

© Materiallar koʻchirib bosilganda ““Yashil” iqtisodiyot va taraqqiyot” jurnali manba sifatida koʻrsatilishi shart. Jurnalda bosilgan material va reklamalardagi dalillarning aniqligiga mualliflar ma’sul. Tahririyat fikri har vaqt ham mualliflar fikriga mos kelamasligi mumkin. Tahririyatga yuborilgan materiallar qaytarilmaydi.

Mazkur jurnalda maqolalar chop etish uchun quyidagi havolalarga
maqola, reklama, hikoya va boshqa ijodiy materiallar yuborishingiz mumkin.
Materiallar va reklamalar pullik asosda chop etiladi.
El.Pochta: sq143235@gmail.com
Bot: @iqtisodiyot_77
Tel.: 93 718 40 07

Jurnalga istalgan payt quyidagi rekvizitlar orqali obuna boʻlishingiz mumkin. Obuna boʻlgach, @iqtisodiyot_77 telegram sahifamizga toʻlov haqidagi ma’lumotni skrinshot yoki foto shaklida joʻnatishingizni soʻraymiz. Shu asosda har oygi jurnal yangi sonini manzilingizga joʻnatamiz.

““Yashil” iqtisodiyot va taraqqiyot” jurnali 03.11.2022-yildan
Oʻzbekiston Respublikasi Prezidenti Adminstratsiyasi huzuridagi
Axborot va ommaviy kommunikatsiyalar agentligi tomonidan
№566955 reyestr raqami tartibi boʻyicha roʻyxatdan oʻtkazilgan.
Litsenziya raqami: №046523. PNFL: 30407832680027

Manzilimiz: Toshkent shahar, Mirzo Ulugʻbek tumani
Kumushkon koʻchasi, 26-uy.

Jurnal sayti: https://yashil-iqtisodiyot-taraqqiyot.uz